

Ud af 1950'ernes skygge:

RETSREFORMEN I GRØNLAND

– den gode historie er god
– den 'virkelige' er ikke noget skønmaleri

Af Leif Senholt

DEN GODE HISTORIE

Efter adskillige års grundigt kommissionsarbejde oprandt dagen i januar 2008 hvor lovforslagene skulle til tredjebehandling i Folketinget, den største samlede reform af det grønlandske retsvæsen siden 1950erne. Det var en god dag. Alle partier uden undtagelse kunne stemme for den nye grønlandske retsplejelov og kriminallov.¹⁾ Den fik mange rosende ord med på vejen. Forud var gået en debat i Grønland, og Grønlands Landsstyre (nu: naalakkersuisut) og Landstinget (nu: inatsisartut) var kommet med forskellige ønsker til lovene – ønsker der alle var blevet imødekommet.

Der blev således oprettet et 'Råd for Grønlands Retsvæsen' som et organ der skulle etablere en koordination mellem naalakkersuisut og rigsmyndighederne og iværksætte kriminalpolitisk forskning og fremme uddannelsesbehov.²⁾ Samtidig er der, ligeledes som noget nyt, oprettet et grønlandsk kriminalpræventivt råd³⁾, og der er nu hjemmel til at iværksætte forsøg med konfliktmægling i kriminelle sager.⁴⁾

Kriminalloven i den nye version er udtryk for en ny forståelse for at vi lever i en global verden hvor Grønland ikke kan være tjent med at have regler så forenklet at man lader som om nutidens verdensbillede med terror og international kriminalitet ikke kan nå frem til den arktiske idyl. Bevares, det er blevet mere kompliceret, men der er så lagt op til egentlig uddannelse af aktører i det grønlandske retsvæsen.

Samtidig er det i lovens katalog over forbrydelser lykkedes at bevare realitetssans og god grønlandsk tradition. Sanktionssystemet er bevaret

Foto: Leiff Josefsen

i en grønlandsk tradition, og kendskab til det nære miljø har betydet fastholdelse af lægdommere i første instans og en realistisk satsning – ikke på en advokatstand som er tyndt til stede i Grønland, men på en uddannet stab af forsvarere.

Den efterhånden alt for rigelige brug af frihedsberøvende foranstaltninger giver den nye lovgivning håb om at vi kan få bugt med – og dermed slippe af med lange køer (ventelister) af anstaltsdømte fordi der er indført samfundstjeneste som foranstaltning i Grønland.

Der må være god grund til at tro at indførelse af samfundstjeneste kun vil kunne blive en succes, dels fordi det i betydeligt omfang kunne begrænse domfældelse til anstalt i Grønland, dels fordi der er så mange samfundsopgaver som er velegnede til at kunne udføres af dømte til samfundstjeneste, tænk bare på f.eks. snerydning og i bygderne vandhentning. I modsætning til anstaltsanbringelse kan den dømte begynde samfundstjenesten med det samme.

Hvis den dømte har arbejde, går det

ikke ud over arbejdet, men kun fritiden. Der er ingen uheldige sociale konsekvenser. Og for den, der ikke har arbejde, bliver det tværtimod en form for træning i at overholde almindelige arbejdsbetingelser.

Set fra samfundets side er samfundstjeneste en økonomisk positiv løsning. Det bliver en ressource for samfundet. I stedet for et dyrt anstaltsophold får man - uden at betale for det - udført samfunds- eller almennyttigt arbejde.

Det skal også nævnes at loven kraftigt har signaleret at vi ikke fortsat kan være bekendt at anbringe alvorligt kriminelle i Danmark tusinde af kilometer væk fra land, familie og øvrige netværk. I virkeligheden har det altid været en plet på vores retssamfund at vi ikke har kunnet finde andre løsninger. Selv om der vil gå nogle år endnu inden sådanne tragiske domfældelser afskaffes, er de nu retligt 'lyst i band'.⁵⁾ Det burde kunne få retsvæsenet til at udvise ekstra stor tilbageholdenhed i overgangstiden.

En landevinding af dimensioner gælder

de indsattes rettigheder. Hidtil har grønlandske anstaltsdømte på mange områder været uden væsentlig retlig beskyttelse og alene henvist til (ofte absolut velmenende) anstaltspersonales omsorg. Det er nu afløst af et helt katalog af rettigheder, blandt andet regler om udsættelse, benådning, vejledningspligt for institutionen, udgang, besøg, brevveksling, telefonsamtaler og sagsbehandlingsregler, samt ret til at udtale sig til pressen, for blot at nævne nogle få af de rettigheder som følger af kriminalloven og de tilhørende administrative bekendtgørelser.⁶⁾

DEN 'VIRKELIGE' HISTORIE

Skal vi imidlertid berette den 'virkelige' historie, må vi prøve at beskrive situationen i Grønland som den ser ud i dag, næsten ¾ år siden lovenes ikrafttræden den 1. januar 2010. Man kan selvsagt spørge om det er for tidligt at gøre status på denne måde. Svaret må imidlertid være nej. Selv om 'Rom som bekendt ikke blev bygget på én dag', er det ikke urimeligt at forvente at retsreformen har efterladt sig positive spor i overensstemmelse med intentionerne henset til at myndighederne havde mere end 1½ år til at forberede lovenes ikrafttræden.

Jeg kan desværre ikke tegne noget skøn-maleri.

Hvis Rådet for det Grønlandske Retsvæsen og det grønlandske kriminalpræventive råd har holdt møder, er resultaterne heraf forblevet skjult for den offentlige iagttagelse – dette til trods for at netop bestemmelserne herom blev sat i kraft allerede i juli 2008 med henblik på at kickstarte arbejdet. Der er endvidere endnu ikke gjort forsøg med konfliktmægling, og uddannelsen af aktørerne i det grønlandske retsvæsen har hidtil været meget lidt ambitiøs – på trods af mulighederne for at inddrage eksterne kræfter.

Det er ikke blevet til noget videre med domme til samfundstjeneste. Det er helt uforståeligt. Når det tages i betragtning at der er gjort de nødvendige forberedelser, og alle mulige institutioner m.v. i det grønlandske samfund for længst er blevet gjort

klar og blot venter på at modtage dømte. Der er endvidere tilbudt kredsretterne vejledende materiale og kurser. Alligevel udebliver dommene, og køen til anstaltsanbringelse er fortsat betydelig.

Der er også efter lovens ikrafttræden tilgang af nye domfældte, og afgørelserne tyder på at den forventede tilbageholdenhed med anbringelse på ubestemt tid i Danmark ikke er indtrådt.

For os der har arbejdet med på de nye regler som regulerer de indsattes rettigheder, er det naturligvis væsentligt at de indsatte får vejledning og hjælp til at forstå, mærke og udnytte forskellen fra før. Der er imidlertid ikke mange fremskridt. Det er her en ulempe at der ikke i Grønland er tradition for at yde en sådan hjælp, herunder heller ikke af forsvarerne.

Jeg har fået det indtryk at en række administrative rutiner, som man kunne have krævet iværksat straks ved lovens ikrafttræden, endnu ikke på plads. Det drejer sig f.eks. om

- at den indsatte, som er tilbageholdt, skal vejledes om sine rettigheder, herunder retten til at være til stede i retten ved retsmøder om forlængelse af fristen for tilbageholdelse,⁷⁾
- at den dømte skal have udleveret en skriftlig beregning af anstaltstiden, og have besked om at beregningen af den indsatte kan forlanges indbragt for retten,⁸⁾
- at afslag vedrørende klager eller obligatoriske beslutninger i alle tilfælde meddeles den pågældende skriftligt, og der skal gives klagevejledning, og
- at isoleret anbringelse af indsatte kun kan ske efter rettens beslutning (tilbageholdte)⁹⁾ eller efter reglerne om 'anbringelse i enrum',¹⁰⁾ samt at det fortsat ikke sker
- at forvaringsdømte får beskikket en bistandsværge.¹¹⁾

HVAD KAN 'VI' GØRE?

Det kan efter min vurdering blive nødvendigt at nogen – og her er jeg sådan set helt ligeglad med om man (ligesom jeg) møder det grønlandske samfund som fag-

lig rådgiver, eller om man i øvrigt uanset modersmål har sit virke i den grønlandske hverdag – at nogen påtager sig på frivillig basis, eventuelt i form af en forening, at støtte indsatte i grønlandske anstalter ved at udbrede kendskabet til hvad der er deres ret i konkrete sammenhænge og bistå de indsatte med affattelse af klager og i nødvendigt omfang følge opståede 'sager' til dørs. Det ville, tror jeg, udfylde et tomrum og være en styrkelse af retssikkerheden.

Det er i denne forbindelse glædeligt at det grønlandske landsstyre naalakkersuisut har udvist forståelse for retssikkerhedsproblemer, og at naalakkersuisut – som noget nyt – har udtalt stor vilje til at udvise omsorg og føle sig ansvarlig over for sin befolkning, (også) når personer er konfronteret med et område som justitsvæsenet, der fortsat administreres af rigsmyndighederne.¹²⁾ Vi har derfor al mulig grund til at kunne forvente politisk opmærksomhed og velvilje omkring et sådant arbejde.

Et sådant arbejde deltager jeg gerne i.

Noter:

1. Forslag til retsplejelov for Grønland og forslag til kriminallov for Grønland, fremsat den 12. december 2007 af justitsministeren, nu lov nr. 305 af 30. april 2008 og lov nr. 306 af 30. april 2008.
2. Den grønlandske retsplejelovs §§ 742-743.
3. Den grønlandske retsplejelovs §§ 744-745.
4. Den grønlandske retsplejelovs § 319.
5. Bestemmelserne om anbringelse på ubestemt tid i en psykiatrisk ledet anstalt i Danmark (kriminallovens § 161) forudsættes ophævet (senest) 2013, jf. kriminallovens § 161, stk. 5, og Retsvæsenkommissionens betænkning afsnit XV, kap. 2.7 og kap. 7.2.
6. Kriminallovens afsnit III og 29 bekendtgørelser med hjemmel i kriminalloven (Lovtidende 2009 nr. 1148-1176).
7. Bekendtgørelse om tilbageholdte § 8, jf. den grønlandske retsplejelovs § 364, stk. 3.
8. Bekendtgørelse om beregning af foranstaltningstidens ophør m.v. §§ 5, stk. 2, jf. kriminallovens §§ 193 og 246.
9. Bekendtgørelse om tilbageholdte § 3, jf. den grønlandske retsplejelovs §§ 373-377.
10. Bekendtgørelse om anbringelse i enrum i anstalter, jf. kriminallovens § 223.
11. Kriminallovens § 163.
12. Se således Kuupik Kleist: Reformen af det grønlandske retsvæsen – i Sermitsiaq uge 52, 2009, side 30.

Leif Senholt er konsulent, lic.jur. Har i en årrække været Kriminalforsorgens Grønlands-ekspert.

Tegning: Pernille Kløvedal Helweg

NEDSENDTE HANDICAPPEDE

– skulle det være bedre at være grønlandsk udviklingshæmmet i Slagelse end i Grønland?